

8. Puhovska L.P. Tendenciyi rozvytku systemy pidgotovky vchyteliv u Yevropi // Pedagogika i psyhologiya. – 1994. – № 3-4. – S. 144-152.
9. Stetar G. Zeph Onovlennya ta reformy vyschoyi osvity: pryvatna osvita v Ukrayini u 1991 – 1996 rokah = Higner education innovation and reform: Ukrainian private higner education 1991-1996. B 100 msbury, Nj, 96.61 c.
10. Yablonskij V.A. Vyscha osvita Ukrayiny na rubegi tysyacholit: Problemy globalizatsiyi ta internatsionalizatsiyi. - K., 1998. – 228 s.

Завальнюк О.В.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ СПОРТУ ЯК НАЙВАЖЛИВІШЕ ЯВИЩЕ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

У статті розглядаються питання, пов'язані з сучасним поглядом на філософське розуміння феномену спорту як найважливіше явище суспільного життя. Акцентується увага на тому, що у зв'язку з переходом на європейські стандарти вищої освіти, процес становлення нової системи освіти і виховання супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці. Розробка адекватної реальності часу гуманітарної парадигми спортивного виховання потребує аналізу основних чинників та напрямів розвитку спорту в структурі сучасної культурно-освітньої життєдіяльності особистості.

Ключові слова: спорт, особистість, феномен, виховання, культура, освіта, діяльність, явище, суспільство.

Завальнюк Е. В. Современный взгляд на философское понимание феномена спорта как важнейшее явление общественной жизни. В статье рассматриваются вопросы, связанные с современным взглядом на философское понимание феномена спорта как важнейшее явление общественной жизни. Акцентируется внимание на том, что в связи с переходом на европейские стандарты высшего образования, процесс становления новой системы образования и воспитания сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике. Разработка адекватной реальности времени гуманитарной парадигмы спортивного воспитания требует анализа основных факторов и направлений развития спорта в структуре современной культурно-образовательной жизнедеятельности личности.

Ключевые слова: спорт, личность, феномен, воспитание, культура, образование, деятельность, явление, общество.

Zavalniuk O. V. The modern view of philosophical understanding of the phenomenon of sport as a major phenomenon of social life. The article deals with questions concerning the modern view of the philosophical understanding of the phenomenon of sport as a major phenomenon of social life. Sport is an important institution socialization, forming her character, vision, value system. In modern society, sport is a multidimensional social and cultural phenomenon that strongly correlated with many fields of human activities, including the system of culture and education. After all, sport has considerable potential in shaping personality. However, practice shows that in reality this influence is rather contradictory consequences. Hence the need for comprehensive scientific researches facilities and the role of sport in culture and education system. However, this effect is not always a positive. Hence the great importance of sport in the education of youth. The attention that now is the establishment of a new system of education and training focused on Ukraine's entry into the educational space. This process is accompanied by significant changes in pedagogical theory and practice of the educational process. The necessity of implementing humanitarian paradigm of sports that promote maximum use of its educational potential and overcome the negative tendencies inherent in the development of modern sport. Development of adequate humanitarian realities of the time paradigm sports training needs analysis of the main factors and trends of sports in the structure of modern cultural and educational life of the individual.

Key words: sport, person, phenomenon, education, culture, education, activities, a phenomenon, society.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Спорт є важливим інститутом соціалізації людини, формуючи її характер, світогляд, систему цінностей. Водночас не завжди цей вплив має позитивний характер. Звідси впливає вагоме значення спорту у процесі виховання молоді. В даний час відбувається становлення нової системи освіти і виховання, орієнтованих на входження України у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу. При цьому варто підкреслити необхідність впровадження гуманітарної парадигми розвитку спорту, що сприятиме максимальному використанню його виховного потенціалу та подоланню тих негативних тенденцій, що властиві розвитку сучасного спорту. Розробка адекватної реальності часу гуманітарної парадигми спортивного виховання потребує аналізу основних чинників та напрямів розвитку спорту в структурі сучасної культурно-освітньої життєдіяльності особистості. Філософське розуміння феномену спорту як найважливішого явища суспільного життя визначило якісно новий рівень осмислення фізкультурно-спортивної практики, її роль у формуванні духовного та соціального здоров'я особистості. Людська тілесність як соціально-філософська проблема постійно викликала інтерес: яким чином тілесні сили розкриваються в житті та соціальному бутті людини, які взаємозв'язки тіла, душі та духу та чи існують межі їх розвитку. Дані питання набувають ще більшої актуальності на сьогоднішній час, в умовах динамічно та протирічливо функціонуючого сучасного суспільства, яке вступило в епоху інформаційної цивілізації [6]. У сучасному суспільстві спорт являє собою багатомірний соціокультурний феномен, що міцно взаємопов'язаний з багатьма сферами діяльності людини, в тому числі й з системою культури та освіти. Адже спорт володіє значним потенціалом у формуванні особистості. Проте, як свідчить практика, у реальному житті цей вплив має доволі суперечливі наслідки. Звідси впливає потреба у комплексному науковому дослідженні місця та ролі спорту у системі

культури та освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовний аналіз наукової літератури показав, що до осмислення проблеми спорту як феномену культури, ролі фізичного вдосконалення особистості як складника успіху її життєвого процесу звертались такі вітчизняні дослідники, як Г.М. Арзютов, М.М. Булатова, О.Ц. Демінський, М.В. Дутчак, Г.А. Лисенчук, В.М. Платонов, А.В. Сватъев, Ю.М. Шкретій та ін. Як багатомірне соціокультурне явище, спорт здійснюється як особлива сфера людської діяльності (активності), завдяки чому набуває ознак цінності й займає особливе місце серед цінностей культури. Однак у сучасній літературі цей аспект феномену спорту досліджений не достатньо повно. Робота виконана відповідно до плану НДР Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Метою статті є характеристика сучасного погляду на філософське розуміння феномену спорту як найважливішого явища суспільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук шляхів вдосконалення виховного впливу спорту на особистість приводять до необхідності утвердження гуманітарної парадигми розвитку спортивної діяльності. Все більш очевидною стає орієнтація на розширення спектру аналізу спорту як соціокультурного явища, вивчення соціокультурних детермінант, які істотно впливають на структурні, смислові, змістовні, функціональні, аксіологічні характеристики феномена спорту, так і багаточисленних його «проекцій» на соціум, що дозволяє описати його функціонування у системі сучасних соціальних і культурних інститутів [2]. Як зазначає У. Морган сфера, яка зароджувала спортивні дослідження переслідувала більш амбітні інтелектуальні цілі, доповнюючи традиційні медичні та педагогічні дослідження філософськими, історичними та соціологічними. Це відтискування науки і педагогіки як основних напрямків роботи зробило можливим вивчення культурних та історичних контекстів спорту [12]. В. Барабанова розглядає спорт як культурний феномен, культурну форму, адекватну саме західному типу ставлення до світу, що відповідає запитам людини з європейським типом мислення. У системі європейської (західної) культури люди звикли жити в світі, що сприймається як людинорозмірний. Тому серед найважливіших для теоретичної і практичної рефлексії проблем висувалася та, що пов'язана з визначенням кордонів людинорозмірності. Ця проблема має безліч граней, пов'язана з виявленням природних задатків людини, можливостей їх культурної модифікації, граничних характеристик організму, психіки і інтелекту, людських здібностей і тих умов, за яких вони розкриваються найбільш оптимальним чином. Дана проблематика має і свій, якщо так можна виразитися, «спортологічний» розворот. Відповідно до нього осмислення спорту зводиться на метафізичний або онтологічний (глибинний, філософський) рівень, на якому даний культурний феномен може зрозуміти як процес і спосіб виявлення кордонів людинорозмірності в певній області людського буття. Звідси, спорт може бути розглянутий як своєрідна форма задоволення потреб людини в самопізнанні. Можливо, в даному, віддаленому від ґносеології, контексті використання терміну «пізнання» може здатися не зовсім коректним. Тому, уточнюючи думку, спорт можна охарактеризувати як спосіб збагнення людиною себе, саморозкриття або як область самовизначення і самоствердження людини [7, с. 81].

В. Паначев звертає увагу на високу інтегрованість і варіативність специфічних цінностей спорту, пов'язуючи їх в першу чергу з його виховною функцією. Виховуючи характер молодого громадянина, гартуючи його волю, розвиваючи естетичні відчуття, затверджуючи правила чесної гри, ми використовуємо емоційні, чуттєві, естетичні якості спорту. Його миротворча цінність затверджується за допомогою спілкування дитячих спортивних колективів, студентських ігор, змагань самого різного рангу, починаючи з міжнародних товариських зустрічей і закінчуючи Олімпійськими іграми. Мова спорту не вимагає переведення, вона зрозуміла і доступна, оскільки заснована на загальнолюдських цінностях. Кажучи про своєрідність його ціннісного потенціалу, не можна не відзначити значення накопиченого досвіду пізнання резервних можливостей людини. Освоюючи все нові, незвідані раніше рубежі, розсовуючи кордони людських здібностей, спортсмени демонструють реалізацію цих можливостей і намічають орієнтири своїх майбутніх рекордів. Таким чином, спортивна культура несе в собі одну з найважливіших і незамінних іншими видами культури соціальних цінностей [10, с. 127].

Маємо також підкреслити, що сучасний спорт є інституціалізованою сферою людської діяльності. Як відзначає Л. Люта, багатоплановість і багатофункціональність спорту, як особливої форми соціального буття індивідів і соціальних організацій, дає багато підстав розглядати його як окремих соціальний інститут. Закріплення та здійснення соціалізованої діяльності, наявність суб'єктів спорту (тренерів, спортсменів, викладачів фізичної культури та спорту), системи організацій і закладів, що здійснюють керівництво, наявність у його структурі численних інструкцій, правил, норм, заборон, системи заохочень і доган, державного законодавства – усе це свідчить про те, що спорт як соціальний інститут необхідно розглядати у контексті історичної й культурної динаміки розвитку суспільства [5]. Л. Лубишева, розглядаючи спорт як унікальний соціальний інститут розвитку, поширення і освоєння культури рухової діяльності людини і людства, також пропонує пов'язувати спорт з суперництвом, змагальністю, під якими розуміється боротьба між людьми, між людиною і природними явищами або людиною з самим собою. Саме діяльність змагання і підготовка до неї є основними ознаками, що відрізняють спорт від інших феноменів. Окрім того, ключовим у визначенні поняття є і те, що спорт виступає як засіб і форма виявлення соціального визнання вищих психічних і духовних здібностей індивіда і команди. В той же час, зауважує дослідниця, не можна зводити сутність спорту лише до досягнення високих результатів, бо в ньому як в суспільно-культурному явищі поєднуються поряд із змагальною функцією різностороннього розвитку спортсменів, виховання і підготовки їх до життєвої практики; евристичні, оздоровчо-рекреативні, естетичні, економічні, видовищні, тобто функції, властиві йому перш за все як соціокультурному явищу [9, с. 30]. Можна погодитися з С. Бацуновим, на думку якого, спорт, як невід'ємна складова суспільства, є певною мірою віддзеркаленням його проблем. Посткризовий формат сучасного суспільства впливає на функціонування спорту і визначає його «больові точки». До об'єктивних чинників, що впливають на соціокультурну цінність спорту, належать не тільки внутрішні, пов'язані із самим спортом, але й зовнішні чинники, які знаходяться поза сферою спорту. Мається на увазі загальна соціально-економічна, політична, культурна ситуація, котра існує в суспільстві, система прийнятих у ньому цінностей, норм і зразків поведінки, морального й матеріального заохочення певних вчинків [1, с. 268]. Перш за все відзначимо зростання ролі політичного чинника у розвитку сучасного спорту. В. Лукашук звертає увагу на використання спорту з метою ідеологічного впливу. У процесі росту соціальної значущості спорту зростали його зв'язки з

ідеологією. По-перше сам спорт почав виробляти ідейні установки, що стосуються етики, естетики, способу життя тощо. По-друге, ідеологія включає спорт, враховуючи його колосальну поширеність у світі, в об'єкти свого впливу. Використання спорту офіційною ідеологією в кожній країні здійснюється з тією ж самою метою, що й інших суспільних явищ: пропаганда політичного й економічного ладу, що панують; духовних цінностей; обґрунтування й виправдання політики держави і її конкретних акцій; виховання у населення потрібних системі політичних і моральних якостей тощо [4, с. 55].

Аналізуючи спорт як сферу і процес діяльності особистості, не можна залишити поза увагою той факт, що сучасний спорт є вкрай популярним видовищем, рейтинговим шоу. Як відзначає з цього приводу В. Паначев, спорт стає привабливою силою розвитку для мільйонів людей на всій планеті, яскравим привабливим видовищем і незабутніми відчуттями емоцій під час проведення самих змагань. Нескороминущу привабливість спорту забезпечує його ігрова, змагальна природа [11]. Варто також відзначити роль спорту як арили міжнародного співробітництва та міжкультурної комунікації. Так, В. Бугуйчук та Ю. Макешина підкреслюють здатність спорту істотно полегшувати встановлення контактів між різними націями і народами, його безмежні комунікативні можливості. Спорт легко долає так звані мовні бар'єри. Він є зрозумілим всім і тому здатний покращити взаєморозуміння, співробітництво між народами незалежно від раси, кольору шкіри і віросповідання, ідеологічних поглядів. Основою спортивних змагань є загальнолюдські моральні правила і норми. Спорт – яскрава модель мирного змагання, яка протистоїть військовим зіткненням. Він припускає спілкування між спортсменами, фахівцями у сфері спорту, між уболівальниками під час змагань, в ході яких вони можуть ближче познайомитися один з одним, з культурою, історією, традиціями і звичаями різних країн і народів [3, с. 114].

Важливим є роль спорту у формуванні патріотизму. Розглядаючи вплив спорту на формування патріотизму у населення, Ю. Фомін відзначає, що спортивне змагання є не тільки однією з форм масового відпочинку та видовища, але й самоствердження. Його аудиторія (спортсмени, активні та пасивні уболівальники) – це мільйони громадян. Вона не повинна залишатися без ідеологічного, політичного та культурного впливу. Для цього спорт має відповідні засоби впливу на індивідуальну та групову свідомість. Спортсмен належить до певного соціального прошарку, населеного пункту, має родичів, друзів, він залучений до певних соціальних зв'язків. Виступаючи від імені того чи іншого соціального утворення, він відчуває відповідальність перед співгромадянами. Це накладає на нього намагання продемонструвати свою фізичну та інтелектуальну перевагу. Соціум, від імені якого він виступає, зацікавлений у згуртуванні своїх громадян і у підготовці фізично міцного, інтелектуально розвинутого населення, яке стимулюється спортивними змаганнями до фізичного вдосконалення, всебічного розвитку [8, с. 145].

ВИСНОВКИ. В основу дослідження сучасного спорту в системі культури та освіти має бути покладено його розуміння як багатомірного соціокультурного феномену, сутність якого розкривається через суперництво, змагання, боротьбу, що реалізуються у певній нормативно визначеній ігровій формі («гра за правилами»). Через спортивну діяльність людина стає справжнім соціальним суб'єктом, повноцінним членом соціуму.

Спорт є важливим інститутом соціалізації людини, формуючи її характер, світогляд, систему цінностей. Водночас не завжди цей вплив має позитивний характер. Варто підкреслити необхідність впровадження гуманітарної парадигми розвитку спорту, що сприятиме максимальному використанню його виховного потенціалу та подоланню тих негативних тенденцій, що властиві розвитку сучасного спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацунов С. М. Соціальне буття спорту: український контекст / С. М. Бацунов // Гілея: науковий вісник. – Вип. 57. – К., 2012. – С. 268 – 271.
2. Білогур В. Є. Світоглядні орієнтації студентів: тенденції змін у трансформаційному суспільстві: [Монографія] / В. Є. Білогур. – Дніпропетровськ: Пороги, 2011. – 311 с.
3. Бугуйчук В. В. Спорт і особа в сучасній культурі України (теоретичний аспект) / В. В. Бугуйчук, Ю. В. Макешина // Гуманітарний журнал. – 2009. – № 3-4. – С. 113-118.
4. Лукашук В. І. Спорт і політика: соціологічний аналіз взаємодії / В. І. Лукашук // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». - Вип. 941. - Харків, 2011. - С. 54-58.
5. Люта Л. П. Інституціалізація спорту: динаміка структурних змін: Автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.03 / Л. П. Люта. - К., 2007. - 20 с.
6. Малинський І. Й. Формування фізичної культури особистості в умовах гуманізації освіти: філософсько-педагогічний аспект [Електронний ресурс] / І. Й. Малинський // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./VChdpu/ped/2012_97/Malyn.pdf
7. Barabanova V. B. Sport kak proekcija kul'turnyh smyslov / V. B. Barabanova // Pilosofija prava. - 2007. - № 2. - S. 81-84.
8. Fomin Y. A. Influence of Russian effingens sport personalitatem / Y. A. Fomin // Sociologicheskie issledovanija. - 2008. - №10. - S. 143-146.
9. Lubysheva L. I. Sociologija fizicheskoy kul'tury i sporta: Ucheb. posobie / L. I. Lubysheva. - M. : Izdatel'skij centr "Academija", 2001. - 240 s.
10. Panachev V. D. Sport i lichnost': oput sociologicheskogo analiza / V. D. Panachev // Sociologicheskie issledovanija. - 2007. - №11. - S. 125-129.
11. Panachev V. D. Sport v sisteme fizicheskoy kul'tury obshestva: institucional'nyj podhod: Avtoref. dis. ... dokt. sociol. nauk : 22.00.04 / V. D. Panachev. - M., 2008. - 40 s.
12. William J. Morgan. The Philosophy of Sport: A Historical and Conceptual Overview and a Conjecture Regarding Its Future // Jay Coakley and Eric Dunning (eds.) Handbook of Sports Studies. London: Sage, 2003. P. 205-212.